

Byzantina Symmeikta

Vol 19 (2009)

BYZANTINA SYMMEIKTA 19

Βιβλιοκρισία του: Α. ΓΚΟΥΤΖΙΟΥΚΩΣΤΑΣ - Ξ. ΜΟΝΙΑΡΟΣ, Η περιφερειακή διοικητική αναδιοργάνωση της βυζαντινής αυτοκρατορίας από τον Ιουστινιανό: η περίπτωση της quaestura Iustiniana exercitus

Γεώργιος Θ. ΚΑΡΔΑΡΑΣ

doi: [10.12681/byzsym.983](https://doi.org/10.12681/byzsym.983)

Copyright © 2014, Γεώργιος Θ. ΚΑΡΔΑΡΑΣ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΚΑΡΔΑΡΑΣ Γ. Θ. (2010). Βιβλιοκρισία του: Α. ΓΚΟΥΤΖΙΟΥΚΩΣΤΑΣ - Ξ. ΜΟΝΙΑΡΟΣ, Η περιφερειακή διοικητική αναδιοργάνωση της βυζαντινής αυτοκρατορίας από τον Ιουστινιανό: η περίπτωση της quaestura Iustiniana exercitus. *Byzantina Symmeikta*, 19, 311–314. <https://doi.org/10.12681/byzsym.983>

Α. Ε. ΓΚΟΥΤΖΙΟΥΚΩΣΤΑΣ – Ξ. Μ. ΜΟΝΙΑΡΟΣ, *Η περιφερειακή διοικητική αναδιοργάνωση της βυζαντινής αυτοκρατορίας από τον Ιουστινιανό Α΄ (527-565): η περίπτωση της Quaestura Iustiniana Exercitus*, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2009, σσ. 264 (ISBN: 978-960-288-250-4).

Ο ιδιαίτερα σημαντικός για την ιστορία της βαλκανικής χερσονήσου 9^{ος} αιώνας εξακολουθεί δικαιολογημένα να αποτελεί ένα αρκετά ελκυστικό πεδίο έρευνας για τη διεθνή επιστημονική κοινότητα, τόσο σε επίπεδο μεταναστεύσεων και εθνολογικών μεταβολών, όσο και στη θεώρηση μεμονωμένων επαρχιών του βυζαντινού κράτους (οικονομική δραστηριότητα, διοίκηση κτλ.). Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται και η πρόσφατη μονογραφία των Α. Γκουτζιουκώστα και Ξ. Μονιάρου, η οποία πραγματεύεται ένα ιδιαίτερο διοικητικό μόρφωμα του 9^{ου} αιώνα, την *quaestura Iustiniana exercitus*. Η μονογραφία προσεγγίζει συστηματικά τις ιδιαίτερες συνθήκες και τους λόγους που οδήγησαν στη δημιουργία της το 536, τους άξονες πάνω στους οποίους αυτή θα ήταν βιώσιμη, τον τρόπο άσκησης εξουσίας στη νέα επαρχότητα, τον χαρακτήρα της και την επιβίωσή της μετά τις σημαντικές μεταβολές που επήλθαν στη Βαλκανική τις πρώτες δεκαετίες του 9^{ου} αιώνα.

Στο πρώτο μέρος του έργου, επιχειρείται ιστορική αναδρομή στις διοικητικές μεταρρυθμίσεις των επαρχιών από την εποχή του Διοκλητιανού, ενώ καταγράφονται και οι τίτλοι των αξιωματούχων της επαρχιακής διοίκησης. Επισημαίνεται ότι στόχος των διοικητικών μεταβολών ήταν ο διαχωρισμός της πολιτικής από τη στρατιωτική εξουσία και ο κατακερματισμός των επαρχιών, προκειμένου να επιτυγχάνεται ευκολότερα ο έλεγχός τους. Αναφέρονται επίσης τα διοικητικά μέτρα του Ιουστινιανού, όπως προκύπτουν από τις *Νεαρές*, προκειμένου να διασφαλιστεί η απόδοση των φόρων και η εμπέδωση της δημόσιας ασφάλειας,

καθώς και οι διοικητικές μεταβολές που επήλθαν στην επαρχότητα της Ανατολής, με αρκετές λεπτομέρειες για τις επαρχίες της.

Στο δεύτερο, και σημαντικότερο μέρος του έργου, προσεγγίζονται σφαιρικά, σε εννέα κεφάλαια, τα ζητήματα γύρω από την *quaestura exercitus*. Παρατίθενται όλες οι σχετικές με την ίδρυσή της πηγές, γίνεται σύντομη ιστορική αναδρομή στις πέντε επαρχίες (Μικρά Σκυθία, Κάτω Μυσία, Καρία, Κυκλάδες και Κύπρος) που την αποτελούσαν, καθώς και στο αξίωμα του *κοιαίστωρα*. Ακόμη, διευκρινίζονται οι λόγοι της ίδρυσής της στο πλαίσιο του ανταγωνισμού μεταξύ ανώτατων αξιωματούχων αλλά και της ιδεολογικής προσέγγισης με τη ρωμαϊκή παράδοση. Μπορούμε να παρατηρήσουμε τη διεισδυτική ματιά των συγγραφέων στα αίτια δημιουργίας της επαρχότητας και στον τρόπο με τον οποίο θα γινόταν εφικτή η κάλυψη των στρατιωτικών αναγκών στη Βαλκανική. Ιδιαίτερα σημαντική είναι η διεξοδική αναφορά στο δίκτυο διανομής της *annona militaris* στο κεφάλαιο 6, το οποίο, με την καταγραφή του οδικού δικτύου και των τύπων των αμφορέων που χρησιμοποιήθηκαν για τη μεταφορά της *annona*, αποτελεί καλό παράδειγμα διεπιστημονικής προσέγγισης ενός ζητήματος. Τα σφραγιστικά κατάλοιπα σχετικά με τους ανώτερους λειτουργούς και άλλους υπαλλήλους της επαρχότητας παρουσιάζονται εξίσου διεξοδικά, σε συνδυασμό με τα προβλήματα χρονολόγησης αρκετών σφραγίδων. Γενικότερα, η ερευνητική προσπάθεια των συγγραφέων οδηγεί σε λογικές ερμηνείες διαφόρων ζητημάτων, όπως για τα πρόσωπα που διετέλεσαν έπαρχοι της *quaestura exercitus*, την επιβίωση της επαρχότητας τον 7^ο αιώνα κ.ά.

Στην αξιολογη αυτή μονογραφία θα μπορούσαν ίσως να αποφευχθούν ορισμένες «υπερβολές», όπως οι εκτενείς αναφορές στις υπόλοιπες επαρχίες της βυζαντινής αυτοκρατορίας στα τέσσερα κεφάλαια του πρώτου μέρους, το οποίο καταλαμβάνει σχετικά δυσανάλογη έκταση ως προς το κεντρικό θέμα του έργου. Αρκετές είναι και οι λεπτομέρειες φιλολογικού και νομικού ενδιαφέροντος ή άλλες γύρω από τον ανταγωνισμό μεταξύ του Ιωάννη Καππαδόκη και του Τριβωνιανού. Ακόμη, παρατίθενται πολύ μεγάλα αποσπάσματα στις υποσημειώσεις από τις πηγές, κυρίως τις *Νεαρές*. Οι τελευταίες θα μπορούσαν να παρατεθούν ως ένα μικρό παράρτημα. Τέλος, ένα ερευνητικό ζήτημα που θα ήταν δυνατόν να εξετάζει επιπλέον η μελέτη είναι το γιατί δεν επιχειρήθηκε η δημιουργία μίας αντίστοιχης επαρχότητας για άλλες βαλκανικές επαρχίες που είχαν

πρόσβαση στη θάλασσα και δοκιμάζονταν εξίσου από βαρβαρικές επιθέσεις.

Στον ερευνητή, ο οποίος με τη μονογραφία των Α. Γκουτζιονκώστα και Ξ. Μονίαρου έχει στη διάθεσή του ένα σημαντικό εργαλείο για τη θεώρηση του βυζαντινού διοικητικού μηχανισμού κατά την πρώιμη βυζαντινή περίοδο, σχηματίζεται η εντύπωση ότι, ανεξάρτητα από τη φύση του αξιώματος του *quaestor exercitus*, οι τρεις «ναυτικές» επαρχίες αποτελούσαν στην ουσία την οικονομική βάση για τη συντήρηση των στρατευμάτων στις δύο παραδουνάβιες. Αναφορικά με τις στρατιωτικές αρμοδιότητες του επάρχου, φαίνεται ότι υποβαθμίστηκαν μετά το 582, όταν δόθηκε ιδιαίτερη βαρύτητα στην αντιμετώπιση των Σλάβων και των Αβάρων, καθώς στη μεθόριο του Δούναβη επιχειρούσαν συστηματικά οι στρατηγοί Κομεντίολος, Πρίσκος και Πέτρος. Οι στρατηγοί αυτοί περιόρισαν *de facto* τις στρατιωτικές αρμοδιότητες του επάρχου, ο οποίος θα είχε πιθανόν μόνο την ευθύνη του ανεφοδιασμού. Το εγχείρημα της ίδρυσης της επαρχότητας ενείχε ταυτόχρονα και έναν κίνδυνο για την κεντρική εξουσία, καθώς αναπόφευκτα στις δύο βαλκανικές επαρχίες θα στάθμευαν ισχυρές στρατιωτικές δυνάμεις. Η εξέγερση του Βιταλιανού το 513-515, καθώς και οι στάσεις του βυζαντινού στρατού το 594 και το 602, αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτού του κινδύνου. Ως αντιστάθμισμα σε μία τέτοια εξέλιξη, η κεντρική εξουσία φρόντισε ώστε να ελέγχει τον ανεφοδιασμό του στρατού. Ο ανεφοδιασμός εξασφαλιζόταν δια θαλάσσης μέσω της Κωνσταντινούπολης και θα μπορούσε ανά πάσα στιγμή να διακοπεί. Με την κατάρρευση του συνόρου στον Κάτω Δούναβη, γύρω στο 614/15, φαίνεται ότι η επαρχότητα δεν είχε πλέον σημασία για την άμυνα της αυτοκρατορίας, ανεξάρτητα από το αν η *quaestura exercitus* συνέχισε τυπικά να υφίσταται. Ακόμη, τα σφραγιστικά κατάλοιπα μάλλον δεν μπορούν να προσφέρουν πρόσθετα επιχειρήματα από τις υπάρχουσες μαρτυρίες των γραπτών πηγών ή των αρχαιολογικών ευρημάτων για τον βυζαντινό έλεγχο στα ανατολικά Βαλκάνια μετά το 614/15, με εξαίρεση τις παράκτιες πόλεις στη Μαύρη Θάλασσα.

Συνοψίζοντας τα παραπάνω, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι τη μονογραφία διακρίνει η διεπιστημονική προσέγγιση ενός εξειδικευμένου θέματος που θέτει πολλά ερευνητικά ζητούμενα, η άριστη γνώση της κατάστασης της έρευνας στο ζήτημα και η πλούσια βιβλιογραφία. Η κύρια

συμβολή της συνίσταται στη συνολική θεώρηση ενός αρκετά πολύπλοκου θέματος, στην προσπάθεια για τη διατύπωση νέων ερμηνειών και στην ανάδειξη των προβλημάτων που παρουσιάζουν οι μαρτυρίες των φιλολογικών πηγών, τα νομικά κείμενα και τα αρχαιολογικά ευρήματα. Το έργο συνοδεύεται από αγγλική περίληψη, κατατοπιστικούς χάρτες και ευρετήριο.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΔΑΡΑΣ
Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών/ΕΙΕ